УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-3.14>**Т. М. Собченко**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ

Статтю присвячено проблемі змішаного навчання. Прогрес у розвитку інформаційного-комунікаційних технологій та пандемія у всьому світі призвели до суттєвих змін у всіх сферах життя, зокрема і в освіті. Організація освітнього процесу зазнала значних коректив та оновлень, зокрема і впровадження змішаного навчання.

У статті досліджено та уточнено поняття «змішане навчання» (*“blended learning”*) на основі поглядів різних учених. Так, аналізуючи підходи до визначення поняття «змішане навчання», з'ясовано, що немає єдиного бачення, бо його розглядають як систему викладання, модель, метод, суміш методів і стратегій навчання, форму навчання, програму тощо. Уточнено, що спільним для визначення змішаного навчання є взаємодія суб'єктів в освітньому процесі шляхом поєднання різних видів навчання, як-от дистанційне (онлайн) та традиційне (офлайн), тому що більшість науковців дотримуються дефініції, яка вказує на те, що змішане навчання – це процес здобування знань, умінь і навичок, що супроводжується поєднанням різних технологій. Значно підвищити результативність навчання може лише ефективне поєднання різних технологій, тому що будь-яке навчання не може існувати в чистому вигляді. Обираючи форми навчання, слід урахувати специфіку навчальної дисципліни, просторове розташування студентів, матеріально-технічне оснащення та забезпечення, рівень цифрової компетентності викладача та здобувачів, графік навчання.

Узагальнено завдання змішаного навчання у закладах вищої освіти:

- розширення освітніх можливостей студентів за рахунок доступності та гнучкості;
- урахування індивідуальних освітніх потреб, темпу, ритму навчального матеріалу;
- підвищення мотивації здобувачів до навчально-пізнавальної діяльності, самостійності, соціальної активності, рефлексії та самоаналізу, формування відповідальності;
- педагогічна свобода та автономія викладача щодо вибору подання матеріалу, освітніх сервісів і платформ;
- зміна ролі викладача;
- можливість контролю власної діяльності;
- формування цифрової компетентності;
- персоналізація освітнього процесу;
- підвищення ефективності освітнього процесу та результатів навчання в цілому.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційне навчання, традиційне навчання, якість освіти.

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології розвиваються та проникають у всі сфери життя надзвичайно стрімкими темпами, зокрема і в освіту. Тому важливою є інтеграція їх в освітній процес закладів вищої освіти. Системне впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес зумовило становлення та розвиток нових форм і видів навчання, зокрема й змішаного. Проблема впровадження змішаного навчання порушувалась зарубіжними та вітчизняними науковцями ще на початку ХХІ століття. Так, Американське товариство з навчання та розвитку у 2003 році вбачало змішане навчання однією з кращих тенденцій. Однак сьогодні, коли через пандемію, спричинену коронавірусом Covid-19, яка зумовила карантинні обмеження, через що майже 200 країн усього світу змушені були спонтанно перейти на змішане навчання, це питання є надзвичайно актуальним і дискусійним та вимагає негайного вирішення не лише в Україні, а й за її межами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання теорії та практики змішаного навчання у закладах вищої освіти досліджували зарубіжні науковці: І. Ален, К. Бонк, Л. Галверсон, Д. Гарісон, К. Генрі, Ч. Грехем, М. Грубер, Ч. Дзіюбан, К. Крістенсен, Р. Ларсен, Г. Маєр, К. Манварін, А. Норберг, К. Спрін, Х. Стакер, Д. Тракслер, Б. Хан, М. Хорн та О. Львова, М. Мохова, А. Назаренко, М. Орлова, Н. Ломоносова, М. Татарінова, С. Титова, В. Фандей; засади змішаного навчання увійшли до кола наукових інтересів таких українських учених, як К. Бугайчук, С. Березенська, О. Колгатін, В. Кухаренко, М. Олійник, Н. Рашевська, О. Спірін, Є. Смирнова-Трибульська, А. Стрюк, Г. Ткачук, Ю. Триус, М. Умрик.

Питання проєктування змішаного навчання та методики його реалізації розкрито в дослідженнях М. Кадемії, В. Ланських, В. Лукіна, М. Миклюка, Н. Морзе, В. Свиридюка та ін.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що вчені зробили вагомий внесок у вивчення різних

аспектів проблеми змішаного навчання, однак виникає потреба в уточненні поняттєвого апарату «змішаного навчання» та його особливостей, оскільки сьогодні серед учених немає єдиного погляду.

Метою статті є уточнення феномену поняття «змішане навчання» та його особливостей на основі поглядів різних учених.

Виклад основного матеріалу. Термін «змішане навчання» (англ. "blended learning") введено та визначено дослідниками С. Бонком та С. Гремом у 2006 р. після публікації «Довідника змішаного навчання». Слід зазначити, що поряд із терміном «змішане навчання» вживають поняття «гібридне навчання», «комбіноване навчання», «гнучке навчання», які вважають синонімами. Слова «гібридне», «комбіноване», «гнучке» мають в англійській мові відповідники, як-от «hybrid», «combined» та «flexible». Дослідники досить часто вживають усі поняття, тому що вони позначають одну й ту ж технологію.

У Рекомендаціях щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти визначено, що змішане навчання є підходом, педагогічною й технологічною моделлю, методикою, що поруч з онлайн-технологіями спирається на безпосередню взаємодію між студентами та викладачами в аудиторії [1].

Уважаємо доцільним подати в таблиці 1 сутність дефініції «змішане навчання» на основі поглядів вітчизняних та зарубіжних учених.

Так, аналізуючи підходи до визначення поняття «змішане навчання», бачимо, що його розгляда-

ють як систему викладання, модель, метод, суміш методів і стратегій навчання, форму навчання, програму тощо. Але спільним є те, що в основі лежить взаємодія суб'єктів в освітньому процесі шляхом поєднання різних видів навчання, як-от дистанційне (онлайн) та традиційне (офлайн), тому що більшість науковців дотримуються дефініції, яка вказує на те, що змішане навчання – це процес здобування знань, умінь і навичок, що супроводжується поєднанням різних технологій навчання. Ми цілком погоджуємося з тим, що будь-яке навчання не може існувати в чистому вигляді, а має бути ефективним поєднанням різних технологій, що дозволить значно підвищити результативність навчання. Обираючи форми навчання, слід урахувувати специфіку навчальної дисципліни, просторове розташування студентів, матеріально-технічне оснащення та забезпечення, рівень цифрової компетентності викладача та здобувачів, графік навчання.

На підставі аналізу наукової літератури [1; 5; 11] та практичних напрацювань педагогів [12] ми узагальнили завдання змішаного навчання у закладах вищої освіти:

- розширення освітніх можливостей студентів за рахунок доступності та гнучкості;
- урахування індивідуальних освітніх потреб, темп, ритм навчального матеріалу;
- підвищення мотивації здобувачів до навчально-пізнавальної діяльності, самостійності, соціальної активності, рефлексії та самоаналізу, формування відповідальності;

Таблиця 1

№ п/п	Визначення поняття «змішане навчання»	Автор
1	Поєднання строгих формальних засобів навчання (робота в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу) з неформальним (обговорення за допомогою електронної пошти та Інтернет-конференцій, закріплення вивчення матеріалу з використанням мультимедійних засобів навчання).	Д. Пейнтер (Darling Painter) [2].
2	Поєднання онлайн- та офлайн-навчання в одному навчальному процесі, що формує «навчальний досвід» студента та самодостатній логічний курс чи предмет.	А. Литвинов [3]
3	Формальна освітня програма, яка передбачає навчання в межах освітнього закладу, дистанційне навчання та методи, що поєднують ці форми навчання.	М.Крістенсен (M. Christensen), М. Хорн (M. Horn), Н. Стакер (H. Staker) [4]
4	Цілеспрямований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, заснований на поєднанні технологій традиційного, комп'ютерно орієнтованого, дистанційного та мобільно орієнтованого навчання.	Г.Ткачук [5]
5	Форма, у якій знання подаються на самостійне вивчення та очне (разом з учителем).	Б. Беседін, Г. Вагнер [6]
6	Офіційна освітня програма, в межах якої студент вчиться частково онлайн із деяким елементом контролю над часом, місцем, маршрутом чи темпом навчання.	К. Максвелл (C. Maxwell) [7]
7	Подання навчального матеріалу через самостійне вивчення дистанційного курсу студентами, а закріплення матеріалу відбувається у режимі зустрічі з викладачем при цьому із застосуванням активних методів навчання.	М. Мохова [8]
8	Система викладання, яка поєднує очне, дистанційне та самонавчання, що включає взаємодію між педагогом, студентами та інтерактивними джерелами інформації, які функціонують у постійній взаємодії одне з одним, утворюючи одне ціле.	М. Медведєва [9]
9	Процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання з метою гармонійного поєднання теоретичного та практичного складників процесу навчання.	Н. Рашевська [10]
10	Органічна інтеграція ретельно відібраних традиційних та онлайн-підходів	А. Батес (A. Bates) [11]

- педагогічна свобода та автономія викладача щодо вибору подання матеріалу, освітніх сервісів і платформ;
- зміна ролі викладача (перехід від трансляції знань до інтерактивної взаємодії зі студентом, що сприятиме формуванню процесу конструювання власних знань);
- можливість контролю власної діяльності;
- формування цифрової компетентності;
- персоналізація освітнього процесу (студент самостійно визначає навчальні цілі, способи їх досягнення, враховуючи власні освітні потреби, інтереси та здібності, а вчитель у цій ситуації є помічником);
- підвищення ефективності освітнього процесу та результатів навчання в цілому.

Висновки і пропозиції. Незважаючи на велику кількість різноманітних трактувань і визначень, учені дотримуються спільної думки щодо поєднання різних технологій навчання, як-от традиційних та електронних (комп'ютерних, дистанційних, мобільних тощо), використання яких є важливою умовою ефективною реалізації змішаного навчання. Отже, змішане навчання – це сучасний та новий підхід організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, який трансформує структуру і зміст навчання, змінює ролі викладача та студента та націлений на підвищення якості освіти.

Перспективами подальших педагогічних розвідок є дослідження моделей змішаного навчання та впровадження їх у освітній процес майбутніх учителів-філологів.

Список використаної літератури:

1. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchannya/zmishanenavchannia-bookletsreads-2.pdf>
2. Желнова Е.В. 8 етапов смешанного обучения (обзор статьи "Missed Steps" Дарлин Пейнтер, журнал Training & Development). URL: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57>
3. Литвинов А.С. Педагогический провайдинг инноваций в образовании : навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Борисова. Суми, 2019. С. 134.
4. Christensen M., Horn M., Staker H. Is K-12 Blended Learning Disruptive? An introduction to the theory of hybrids. Clayton Christensen Institute. 2013. URL: <http://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2014/06/Is-K12-blendedlearning-disruptive.pdf>
5. Ткачук Г.В. Змішане навчання та особливості використання ротаційної моделі у навчальному процесі. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. № 4 (33). С. 143–156.
6. Беседін Б., Вагнер Г. Навчальні технології ХХІ століття: «змішане навчання» : зб. наук. пр. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. № 5 (85), 2017. С. 208–217.
7. Clifford Maxwell What Blended Learning Is – and Isn't URL: <https://www.blendedlearning.org/what-blended-learning-is-and-isnt/>
8. Мохова М.Н. Активные методы в смешанном обучении в системе дополнительного педагогического образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва.
9. Медведева М.С. Формирование готовности будущих учителей к работе в условиях смешанного обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Нижний Новгород.
10. Рашевська Н.В. Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання вищої математики студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті». Київ, 2011. 21 с.
11. Кондакова М.Л., Латыпова Е.В. Смешанное обучение: ведущие образовательные технологии современности *Вестник образования*. 2013. № 9 (2759). С. 54–64.
12. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко та ін. Харків, 2016. 284 с.

Sobchenko T. Blended learning: concepts and tasks

This article is devoted to the problem of blended learning. Progress in the development of information and communication technologies and the pandemic around the world have led to significant changes in all spheres of life, including education. The organization of the educational process has undergone significant adjustments and updates, especially the introduction of blended learning.

The article investigates and clarifies the phenomenon of "blended learning" based on the views of various scientists. Thus, analyzing the approaches to the definition of "blended learning", it was found that there is no single vision, because it is considered as a "teaching system", "model", "method", "mixture of teaching methods and strategies", "form of learning", "Program", etc. It is clarified that common to the definition of "blended learning" is the interaction of subjects in the educational process by combining different ways of learning, especially: distance learning (online) and traditional learning (offline), because most scientists adhere to the definition that indicates that blended learning is a process of acquiring knowledge, skills and abilities, accompanied by a combination of different learning technologies. A significant combination of different technologies can only significantly increase the effectiveness of training, because any training cannot exist in its pure form. When choosing forms of education, it is necessary to take into account the

specifics of the discipline, the spatial location of students, logistics and equipment, the level of digital competence of teachers and applicants, schedule of studies.

Was generalized the tasks of blended learning in higher education:

- expanding the educational opportunities of students through accessibility and flexibility;*
- taking into account individual educational needs, pace, rhythm of educational material;*
- increasing the motivation of applicants to educational and cognitive activities, independence, social activity, reflection and introspection, the formation of responsibility;*
- pedagogical freedom and autonomy of the teacher in the choice of material, educational services and platforms;*
- changing the role of the teacher;*
- the ability to control their own activities;*
- formation of digital competence;*
- personalization of the educational process;*
- increasing the efficiency of the educational process and learning outcomes in general.*

Key words: *Blended learning, distance learning, traditional learning, quality of education.*